

Mostrar, fastrar och andra livsviktiga tanter

KATARZYNA WOLANIK BOSTRÖM, fil.dr, universitetslektor i etnologi vid Umeå universitet. Hon är också verksam vid Södertörns högskola, där hon arbetar tillsammans med docent Magnus Öblander med ett projekt om polska och svenska läkare i den svenska vården.

Våra närmaste familjerelationer omringas av starka, om än motstridiga, normer, förväntningar och krav. Det främsta exemplet är förhållandet mellan barnet och föräldrarna; i västerlandet finns en kulturell besatthet i att analysera, psykologisera, värdera och tillmäta det betydelse för barnets identitet och livsval. Mormor och farmor är kanske mindre värdeladdade positioner, men de förväntas också spela en stor roll i barnbarnens liv. Däremot kan relationer till olika mostrar och fastrar, morbröder och farbröder eller "tanter" och "farbröder" utanför släktkretsen stå utanför entydiga förväntningar och överraska i sin rikedom av funktioner, uttryck och meningsskapande.

Ändå har det länge funnits märkligt lite forskning inom ämnet, menar den amerikanska sociologen Robert M. Milardo i sin nyutkomna bok *The Forgotten Kin. Aunts and Uncles* (2010). På amerikansk grund har också kommunikationsvetare och genusforskare Laura L. Ellingson och Patricia J. Sotirin (2010) nyligen undersökt "mostrandet" (eng. *aunting*) som en flexibel och mångfacetterad praktik, där relationerna kontinuerligt skapas och omskapas, fördjupas och glider isär, oavsett om det finns blodsband eller om släktskapet är "valt" av båda parter (eng. *chosen kin*).

Inom populärkulturen förekommer brokiga representationer av hur en moster, faster eller annan "tant" kan vara: omsorgen och snällheten personifierad, en snål stroppig skräcködlas som man får lov att fördrå; en hypokondriker som berättar om sina senaste sjukdomar och behandlingar, en spännande excentriker och mycket mera. I bästa fall kan hon bistå den yngre generationen med allt från praktiska till existentiella råd och vara en outhärlig tillgång i den ständigt pågående konstruktio-

nen av släktens och samhällets historia. Hon kan mildra eller underblåsa familjekonflikter, vara en mentor och resurs i barns och vuxnas identitetsarbete, erbjuda vänskap och social samvaro... eller vara rätt ointresserad av kontakt och skicka julkort en gång om året. Det tycks helt enkelt vara en social position med stort manöverutrymme. Där finns en ansenlig potential, men inget essentiellt eller givet i hur den konkreta relationen formas och uttrycks.

Som etnolog och intresserad av levnadsberättelser (Wolanik Boström 2005) vill jag gärna undersöka hur människor förhåller sig till ämnet mostrar, fastrar och andra närstående tanter i berättelser om sina liv. I denna artikel fokuserar jag hur två personer berättar om de tanter som de upplevt som betydelsefulla; empirin är intervjuer med två lärare i medelåldern, härstammande från södra Sverige och uppvuxna i traditionella kärnfamiljer. Lena är skild och har en vuxen son, Julius lever med fru och barn. Med hjälp av narrativ analys (ibid, se också Miller 2000, Riessman 2008) undersöker jag de dominerande temana i hur relationen med "tanterna" gestaltas, vilka kvaliteter och egenskaper som tilldelas tanterna och berättaren, vad som lyfts fram som betydelsefullt för personens egen identitet och livsval – kort sagt, vilka meningar som dessa relationer tillmäts.

DET EXTRAORDINÄRA

I både Lenas och Julius berättelser finns ömsinta historier om de tanter som bistod med en guldkant i vardagen och erbjöd något extra roligt eller lyxigt, utanför ramen för familjens sätt att göra saker. Lena är uppvuxen på 1950-talet i en lärarfamilj

med mamma, pappa och två syskon. "Vår familj var nog lite gammaldags om man jämför med några av mina kusiner, det var hemstickat och hemvävt och mamma sydde alla kläder." Barnen fick lära sig att man skulle vara hjälpsam och artig och alltid niga och tacka. Både farmor och mormor hade en självklar plats i familjens vardag och brydde sig mycket om barnen. Familjen åkte dessutom ofta på släktbesök; till exempel var sommaren fulltecknad med kaffekalas hos olika släktingar i Småland.

Det pratades och skvallrades en hel del, i synnerhet om de släktingar som ansågs lite "speciella" – för kvinnors del kunde det handla om att de hade skilt sig, var tjugiga eller hade problem med ekonomin. "Fast jag kunde nog känna att det var som en krydda, att det var lite roligt, det kändes spännande", säger Lena. Det klagades på att en av mormors sysstrar, som var snål och gnidig och skamlöst hade roffat åt sig från föräldrahemmet. Mormors andra syster, däremot, var den härliga Elinor:

Lena: Hon skrattade väldigt mycket och var lite rund och tjock och hade en sådan liten handväska och skor (ler vid minnet). Hon kom och hälsade på. Och hon hade skilt sig, det var väldigt ovanligt... och hon var också *väldigt* barnkär, den där Elsa, hon skulle bjuda ut oss på ett café, kommer jag ihåg, hon tog ett barn i taget.

Katarzyna: Var det ovanligt?

Lena: O, *väldigt* ovanligt! Jag vet inte när man själv fick gå på café med någon vuxen, det har jag nog bara gjort med henne! Och så sade hon till mig: "Nu får du ta hur många kakor du vill!" Så stod jag vid disken och så tänkte jag: JAG VILL HA ALLTING! Men så sade jag (låter försynt): "Jag tar *en* sådan". Så sa hon: "Vill du inte ha *fler*?" "Nej... *en* sådan." (skratrar) Alltså man var så uppfostrad och blyg, liksom, att man inte fick ta för mycket! Men hon var väldigt rar och god.

Lena säger att hon är väldigt stolt över att själv vara moster och "fadder" åt några syskonbarn. Hon längtade intensivt efter barn när hon var ung och ibland fick hon "låna" sina systerbarn och erbjuda dem lite extra mysiga upplevelser.

De kom för att sova över, jag hade kakelugn och vi grillade korv i kakelugnen, vi kunde gå till stadsparken och mata ankorna, vi läste sagor och jag pussade dem... Min syster berättade att en gång hade de det fruktansvärt jobbigt med den äldsta flickan, men så skulle hon bo hos mig en helg och min syster hade aldrig sett henne så glad (skrattar). Och vi sydde en kjol, och jag är intresserad av folkdans så jag gick ut på dans och hon följde med, och hon tyckte det var så roligt att jag dansade (skrattar).

Julius är också född på 1950-talet och uppvuxen som enda barnet i en familj där pappa var en längre tjänsteman och mamma hade flera olika jobb, bl.a. städning och arbete i en affär. Julius säger att han var ett ensamt och lillgammalt barn, ständigt omgiven av vuxna. Föräldrarna älskade honom visserligen, men de var riktiga "görare" – strävsamma, alltid i farten

med att fixa och greja på fritiden, alltid sysselsatta både i hemmet och sommarstugan; som pojke fick han helt enkelt lov att hänga med. Han betonar att matlagning inte var moderns starka sida och maten brukade inte bjuda på överdåd i vare sig mängd eller smak.

Julius tidiga minnen av en viktig kvinna utanför kärnfamiljen är av den ingifta mostern Elna, hennes goda mat, närvaron och ompysslan. "Värmen minns jag alltid hos Elna, och *ömbeten*. Det var speciellt", säger han. En gång när det var jobbigt hemma packade han väskan och skulle rymma till Elna.

Julius: Hon var *snäll*, hon kallade mig för lilla gubben, och mitt lilla ögonlock. Hon gav den där *värmen* och styrkan som ett barn behövde, det är den första kvinnan utifrån som var viktig för mig, som jag kontrasterade mot. Värmen, närvaron, att vara så central... att vara så *uppskattad*, så reservationslöst, utan prestationer, ingenting.

Katarzyna: Det var inte så hemma?

Julius: Inte samma ödmjukhet, utan det var mer krav och prestation.

Foto: Katarzyna Wolanik Boström.

När föräldrarna i vanlig ordning arbetade på julafton kom Elna över en stund och agerade tomte och delade ut julklappar till Julius. Ibland fick han sova över hos henne och morbrodern, om föräldrarna skulle iväg på teater eller något sportevenemang. Besöken bjöd på många små överraskningar där skillnaden mot föräldrahemmet var slående. När Elna bjöd på mat var det både rikligt och gott, och så fick han läsk till maten, vilket kändes otroligt exklusivt.

Så minns jag så starkt att jag fick äta ägg till frukost, det fick jag aldrig hemma, det var jättelex. Och så fick jag spela skivor på deras dotters skivspelare, hon hade flyttat hemifrån, så då lyssnade vi på det och Elna hade *hur mycket tid som helst* att vara med och delta! Det var lite *annars*, det var inte så vanligt att det fanns så mycket tid hemma för att vara med, eftersom mina föräldrar är göra-föräldrar, för de är *görandet* mer viktigt.

Elna var också fantasifull och omtänksam; hon kunde leva sig in i barnets värld, lek och drömmar. De hade det väldigt roligt när de åkte kälke tillsammans eller klädde ut sig. En gång fick han prova på sminket: "det finns något kort på mig när jag har uppsatt hår och ögonskugga och målade naglar, så det var lite genderbending i tioårsåldern", säger han skratande.

I Lenas och Julius berättelser läggs tonvikten på att bli behandlad på ett ovanligt sätt, att få uppleva en extraordinär tid, en parentes i vardagens krav och tristess. Även om Lena inte tordes ta fler än en kaka så var själva cafébesöket i ett exklusivt samspråk med en vuxen ett minnesvärt undantag i vardagen. När hon själv tog hand om de små syskonbarnen förde hon den traditionen vidare och skapade tillfällen till mys och förströelse. Också

Julius betonar det som så tydligt *skiljer* samvaron med Elna från hans vardag i kärnfamiljen – den kärleksfulla kravlösheten, närvaron och lekfullheten, toppad med god mat och läsk. Båda intervjupersoner förmedlar en tydlig känsla av exklusivitet och en överväldigande vänlighet i dessa relationer.

PRAKTISKA OCH SOCIALA RÄDDNINGSPANKOR

När Julius gick i mellanstadiet flyttade familjen till en annan stadsdel, men han fick gå kvar i sin gamla skola i det tämligen homogena arbetarkvarteret, trots att han inte trivdes där. Han var liten till växten och ofta retad och mobbad. Hans föräldrar förstod inte vidden av hans bekymmer. Under den långa lunchrasten brukade barnen hänga på skolgården efter maten, men det var en farlig plats om man var klassens hackkyckling. Julius tog för vana att istället gå och hälsa på tant Rut och tant Helga, som bodde i hans gamla trappuppgång. Det var ingen formell överenskommelse mellan de vuxna; "jag lyckades hålla mig där på min egen charm" säger han leende. Tanterna tyckte om Julius och såg till att de själva eller deras barn var hemma för hans skull; han fick ett glas mjölk och satt vid köksbordet och kompletterade skolans trista lunch med sina medhavda smörgåsar (om inte klasskamraterna hade förstört dem förstas).

Det var ju också tanter som betydde *oerhört* mycket för mig, för det innebar att jag inte behövde vara exponerad i skolan under den tiden, utan kunde dra mig tillbaka från den situationen där jag inte trivdes, dit ingen nådde mig. (...) Tanterna fanns och räddade mig från vardagens trakasserier. Det fanns en plats att längta till från skolan, där jag kunde vara mig

själv och vara trygg och att jag just kunde få ett glas mjölk... det var en *ynnest* från dem.

Julius minns att han var väldigt hemmastadd hos tanterna, till exempel brukade tant Helga måla sig och klä på sig helt obesvärad.

Hon satt vid bordet och målade naglarna och spottade i mascaran och kladdade med penseln och bredde på, och satt i bara bh-n och målade sig, så det var en väldigt nära relation och varm, det kändes som om jag var omhändertagen och accepterad och att någon brydde sig om mig.

När Julius var liten och familjen åkte till sin stuga på landet hälsade han ofta på hos olika familjer och följde de vuxna i deras göromål. "Kanske mer männen för det var de som *gjorde*, kvinnorna var inne, men kvinnorna fanns ju där som ett *stöd*." Familjen hade ingen TV i stugan så ibland gick Julius till någon av grannarna och bad att få titta på TV, "då var det kvinnorna som såg till att jag kom in och fick se". På stranden brukade han prata med stugområdets "skvallertant".

Min mor gillade det inte alls, hon sade att man inte fick berätta saker för henne, men det var ju så *lätt* att berätta för henne – hon ville ju *veta!* (vi skrattar båda) Hon och jag låg på stranden och pratade, jag minns ganska lite av det men jag minns att jag var med henne, att hon var en tant i mitt liv. Jag har i hela mitt liv orienterat mig mot vuxna människor, jag har i vissa avseenden varit vuxen redan från början... och utan syskon blir man rätt vuxen rätt fort, lillgammal.

Det finns alltså ett tema som handlar om både praktiska och sociala aspekter av relationen till "tanter". De vänliga kvinnorna upplåter storsint sitt hem åt en bekant pojke som inte vill vara på skolgården, de låter honom se på TV och vara med i en gemytlig och exklusiv skvaller-

gemenskap. Julius får innerliga och varma relationer, tvärs över generationerna.

Julius: Jag har alltid haft lite lätt för den biten. Liten till växten och eftersom mina föräldrar var äldre när de fick mig så var jag alltid lite lillgammal, och en artig lillgammal pojke är ju svårt att motstå som en tant...

Katarzyna: (skrattar)

Julius: Men det är ju så (ler)! Artig, väluppfostrad, lillgammal och ganska välartikulerad, har lätt att prata för sig, så det är inte så svårt att charma en kvinna i femtio–sextioårsåldern om du kommer.

Här framställer sig Julius humoristiskt som arketyper för ett gulligt barn som ingen tant kunde motstå på 1950–1960-talen. I sin berättelse betonar han konsekvent sitt främlingskap och underläge gentemot jämnåriga kamrater; som liten, klen och lillgammal var han inte populär i arbetarkvarteret. Dessa drag kunde dock förvandlas till sociala kvaliteter som underlättade nära relationer med "tanter", och där fanns det väldigt mycket gott att hämta. Indirekt konstrueras här också 1950- och 1960-talen som tanternas förlovade tid; då kvinnorna fortfarande var rätt mycket hemma och hade tid och ork att ta hand om en pojke, som tidigt förstått vikten av att vara artig och snäll.

ATT "BLI SEDD" OCH FÅ STÖD

Lena berättar med värme om de kvinnor av vilka hon på olika sätt blev bekräftad eller fick prata om saker som inte avhandlades hemma. När hon sammanfattar vad hon tycker var viktigt i dessa relationer används ofta uttryck "blir sedd" och "få stöd".

Alla i släkten kallade Lena för "pappas älskling". Det var ett mantra som inte bara var positivt, eftersom pappan var rätt tung

till sinnes och det kändes som en förpliktelse att vara lojal och muntra upp honom. "Jag fick bära honom genom livet, hans depressioner", säger Lena; först i vuxen ålder har hon insett vilken tung börda det var för en liten flicka. Den enda som tidigt förstod vidden av den självpåtagna lojaliteten och "ömmade lite extra" för Lena var henens faster; "Jag kände *kärlek* från min faster till mig".

Lenas minnen av betydelsefulla kvinnor begränsar sig långtifrån till släktkretsen. "Jag tycker att andra kvinnor förutom mamma var väldigt, väldigt viktiga. Jag tänker på barnen, att det är väldigt viktigt med kontakterna *utanför* familjen." En favorit i barndomen var grannen tant Sara, som hade många egna barn men ett stort hjärta som räckte även till barnens lekamrater. Där fick man fika eller mellanmål, och "så fort det hände någon nytt så skulle man springa till tant Sara", till exempel för att visa ett nytt klädesplagg. "Hon var väldigt snäll och rar och lite anorlunda än mamma", fast Lena har svårt att sätta fingret på vad exakt det var.

Jag vet inte... jag tror att hon *såg* mig... Hon berättade senare, bara för något år sedan att jag alltid brukade komma med min verktygslåda hem till den familjen, för pappan var professor, han brukade stänga in sig på sitt rum och var helt ohändig, så om något behövde göras så kom jag in med min lilla verktygslåda (skratrar).

Lena själv minns inte sina reparationer, men väljer att återge tant Saras berättelse. Som jag tolkar det bidrog tant Sara till en hittills okänd och intressant pusselbit i Lenas levnadsberättelse- och därmed identitetsarbete – hon var faktiskt redig och händig i barndomen! Grannen "såg" det som ingen annan förmedlade, vilket blir en resurs för Lena i den egna självförståelsen.

Lenas mamma var lärare och scoutledare, hon hade väldigt många väninnor, varav en del var enligt Lena lite "speciella". Hemmet var socialt öppet och traditionen var att ta hand om "alla udda figurer som skulle inlemmas i gemenskapen". Detta erbjöd barnen ett spännande persongalleri, till exempel en tant som var så barsk och argsint att de brukade passa sig lite, eller en gammal tandsköterska som alltid predikade om vikten av att borsta tänderna. En av mammas arbetskamrater, Maria, blev Lenas goda vän och en "extra mamma". Bland annat hjälpte hon Lena att få ett annat perspektiv på sin mor, som Lena hade tyckt var "lite strikt och hård och kall":

Jag fick upp ögonen för min mamma genom Maria, hon berättade om min mamma, att hon tyckte hon var så snäll och varm och omtänksam, och då *vände* liksom min bild av det här. (...) För det kan bli så i en familj, att man blir som en liten grupp, att man inte riktigt *ser*, och att det behövs någon utifrån".

Marias insats kan med Robert M. Milaro (2010:80 ff; 112 ff) beskrivas som "intergenerational buffering", en sorts generationsöverskridande stötdämpande praktik. Lenas förståelse av sin mammas karaktär vidga och nyanseras genom att en tredje, oberoende part, delger sitt perspektiv på saken.

Lena berättar vidare att Marias egna barn var vuxna och hon kunde ge Lena mycket tid och uppmärksamhet. Ibland handlade det om praktisk hjälp med tillfällig bostad, men främst minns Lena deras samtal om stort och smått. "Hon liksom *fanns* där, som ett stöd i livet", säger Lena med förundran i rösten.

Maria var väldigt viktigt för *hon såg mig*, som *människa*, och hon kunde sitta och prata med mig om vad man ska skaffa sig för jobb, och om

man skaffar sig barn och familj, vilken man som man borde välja – alltså vi hade *sådana* resonemang, det hade vi aldrig hemma, där rullade det bara på. Och vem man är som *person*, vad som är bra för en... Och när jag blev med barn så ifrågasatte hon min man, och det hade hon faktiskt rätt i. Det var jobbigt, det tyckte jag inte om (ler), men jag hade ändå en känsla av att hon *brydde* sig.

De förtroliga samtalen med Maria kontrasteras mot den (bedrägliga!) självklarheten inom familjen – vad föräldrar och barn trodde att de visste om varandra, de livsplaner som ingen trodde behövde dryftas, annat som bara "rullade på". Lena lyfter upp flera andra exempel på kontrasten mellan att vara fast i sin givna roll i släkten och att möta någon utifrån, som ser på henne utan förutfattade meningar. Bland annat var det hennes kompis familj: "Ja, de såg alltså positivt på mig och var så *glada* när jag kom och hälsade på, hemma var det liksom lite deprimerat, och här: men titta, du är ju så *glad!*" Ett annat exempel var när hon bestämde sig för att bli lärare, efter några år i ett annat yrke:

När jag skulle bli lärare så var det flera i släkten som sade: "Nej, men *det* kan du aldrig bli!" Och då var det en kompis mamma som sa: "Men Gud så bra Lena, det kommer att gå jättebra!" Så hon har *stött* mig. Så jag har varit väldigt *lyft* av de relationerna utanför familjen.

Sina egna relationer med syskonbarnen omnämner Lena också i termer av "att se" och att ge eller vara ett "stöd". Vad det innebär rent konkret skiftar beroende på personens behov och djupet av relationen, ibland är det att fika och prata och hålla sig uppdaterad, ibland att ta någons parti i en familjekonflikt. Ett av syskonbarnen, en "lite speciell" tjej, har en del sociala problem och är inte helt lätt att nå, men

Lena har lyckats med att skapa en bra kontakt med henne.

Jag vill inte skryta (ler) men jag tycker att jag är ganska bra på att ta henne. Och sen tycker hon det är roligt när min syster och jag *gör saker*, så får flickan följa med och så blir det en kvinnogemenskap. Och jag märker att ibland så följer hon med och bara sitter och tittar och suger in liksom vad vi håller på med. (...) Jag försöker att muntra upp henne lite, det är liksom det att man *ser*, jag försöker att *se* henne.

Dessutom har Lena en mycket fin relation till sin sons halvbror David, som inte har sina biologiska föräldrar kvar i livet och Lena har blivit "lite som en mamma till honom". När sonens och Davids gemensamma pappa hade dött var det en hemskt jobbig period, men "då var det ändå vi tre som kunde stötta varandra". David väntar nu sitt första barn och har sagt att Lena kan bli farmor åt det barnet. "Då känner jag ändå att jag är en viktig tant i hans liv", säger Lena med stolthet och ömhet.

Lena brukar inte betrakta sig själv som någon riktig förebild åt ungdomarna; hon känner sig lite misslyckad av att har levt mycket ensam och "strulat" med jobb; "inte förebild, men jag känner att jag är ett *stöd*". Nyligen tog hon bestämt sin systersons parti, trots att det inneburit en konflikt med hans mamma: "jag bryr mig inte om vad min syster tycker, jag tycker att han *behöver* det, att han har *rätt* att få lite peppning." Lena summerar sin syn på vikten av att ha alternativa relationer utanför familjen:

Jag tror det är så jätteviktigt med alla relationer *utanför* familjen, för det är lite speciellt det med föräldrar och barn. Jag tror ibland när man är för nära så blir man lite förblindad, men inte riktigt *ser*... det kan vara väldigt härligt rent emotionellt, men man kan vara så *lik* varandra (...) det är väldigt bra att det finns *annat*.

ETT ALTERNATIVT PERSPEKTIV PÅ LIVET

Som vi sett tidigare har Julius prisat relationer utanför familjen på liknande sätt som Lena. När inga jämnåriga kamrater var tillräckligt goda vänner att diskutera "livets mening" med, orienterade han sig mot de vuxna. En "tant" vars betydelse starkt betonas är Sofia, en av grannarna i stugområdet. Julius lekte först med hennes barn på sommaren, men så småningom fick han och Sofia en alldeles egen vänskapsrelation. Barnen utnyttjades som ett alibi för att hälsa på, men oräkneliga kvällar satt Julius och Sofia ensamma kvar vid bordet till sent på sommarnatten och pratade. "Där har jag alltid haft möjlighet att växla ord och tankar och få en närvarande vuxen i barnets utveckling." Återigen – som med Elna i den tidiga barndomen – betonas närvaron, att lyssna, prata, ta sig tid. Men det var också ett sätt att lära känna nya sociala koder och få intellektuell inspiration:

Det var också ett sätt att göra klassresa, jämfört med mina föräldrar, för Sofia och hennes man kom från övre samhällsklass och de hade mycket att ge vad gäller sofistisering och förfining, hur man för sig, hur man tänker, hur man resonerar osv. Det handlade mycket om hur man socialt för sig, social interaktion och politisk uppfattning och alltihopa, och meningen med livet...

Julius uppmärksammade deras sätt att umgås, diskutera eller duka. Han ställde många frågor om till exempel svåra ord och lärde sig att slå i uppslagsböcker. Julius föräldrar var bara ytligt bekanta med Sofia, men hade aldrig ifrågasatt att han vistats där så mycket. "Jag vet inte om de sett det som en enkel utväg för att slippa vissa saker själv, eller om de sett att jag mått bra av det", säger han. De kunde inte

förstå vidden av den relationens betydelse, menar han.

Det här har gett mig... hela mitt vuxna förhållningssätt mot världen och allting annat, det har jag därifrån! Sen har jag ju omformat det som vuxen själv, men det är en annan sak.

Julius rörde sig alltså i socialt rätt homogen miljö innan Sofia kom som en fläkt av en annan värld, oväntat erbjöd sympati och stöd och blev en livslång mentor (jfr Ellingson & Sotirin 2010: 125ff). Vid köksbordet i hennes sommarstuga började, om man talar med sociologen Pierre Bourdieu (1990), i all anspråkslöshet en social och intellektuell inskolning i medelklassens värld, en förkovran i de kunskaper, färdigheter, värderingar, sociala koder etc. som utgör stommen i ett kulturellt kapital och i förlängningen möjliggör en klassresa.

När Julius ska sammanfatta vad de olika "tanterna" har betytt för honom i livet säger han leende, men med allvar i rösten:

Julius: Jag har fått hela mitt liv, hela min danning, hela min karaktär från dem!

Katarzyna: (leende) Det låter stort!

Julius: Men det är ju så! Jag har liksom umgåtts mest med tanter, jag *kan* tanter, jag kan tanter *jättebra*! Det är det som har format mig och gett mig förmågan att umgås med kvinnor i vuxenålder. För att jag har den karaktären, den referensen, den *basen* att ta det ifrån.

Kompetensen att umgås med kvinnor på ett innerligt och samtidigt avsexualiserat sätt kommer till stor nytta än idag. "Alla de där tanterna har ju nu blivit jämnåriga kvinnor istället för tanter!", säger han leende. Även om koderna förändras med tiden så känner han sig mer på hemmaplan med lite äldre kvinnor än med de yngre. Det han lärde sig i barndomen –

att vara rak och artig och lyssna – underlättar kommunikationen, likaså att våga ge lite beröm, trots att det enligt honom är sorgligt undervärderat i dagens samhälle:

Alla människor har ju ett behov att av få beröm, det finns ingen sexuell laddning i mina kommentarer utan jag vill höja dem som *personer* istället. Att vara artig och berömmande och kunna säga de sakerna och att de landar *rätt*, för i dag är det otroligt känsligt, för dels kan de bli plumpa och låta ihåligt, dels kan de förvandlas till sexuella trakasserier, det gäller att hantera den delikata balansgången. (...) Genom det så har du en innerlig relation på en gång, du får en kontakt utan dess like, du skalar ju bort en massa skivor på löken.

AVSLUTANDE REFLEKTIONER

I berättelserna ovan framställs mostrar, fastrar och andra "tanter" som en brokig och spännande skara av personligheter och förhållningssätt till omvärlden, och som livsviktiga och mångsidiga resurser. De omtalas bland annat i termer av en "extra mamma" som erbjuder det som den biologiska inte förmått, ett existentiellt och praktiskt "stöd i livet" och undsättning i nöden, en god vän etc.

Teman följer i viss mån berättarnas egen uppväxt och mognad; under olika stadier i livet påtalas olika behov, som föräldrarna, de jämnåriga, skolan etc. inte förmått tillfredsställa och där tanterna erbjuder en räddning och ett alternativ. När Lena och Julius berättar om sina tidiga år, betonar de den exklusiva samvaron och uppmärksamheten som något minnesvärt – en vuxen tar sig tid att göra saker tillsammans, bjuder på något gott, visar omsorg och ömhet, bryr sig, kompenserar för det som föräldrarna försummat. Senare i livet uppskattas de tanter

som blivit seriösa samtalspartner att bolla idéer och framtidsplaner med. Med Maria kan Lena artikulera sina drömmar och dryfta möjliga scenarion för arbete och familjeliv. Maria bryr sig och ger stöd, om än inte alltid okritiskt. Hon och andra kvinnor utanför familjen drabbas inte av hemmablindhet, de ser Lenas potential och hjälper henne till självkänedom. I Julius berättelse är Sofia en ovärderlig, mångsidig resurs i hans identitetsarbete och hans intellektuella och sociala utveckling.

Båda berättarna kommer från traditionella och till synes välfungerande kärnfamiljer, men anser sig ha utvecklat väsentliga aspekter av sina identiteter *utanför* dessa familjers invanda roller och sätt att vara. Kärnfamiljens primat ifrågasätts starkt; det är först hos tanterna som Lena och Julius upplever tillräckligt av känslomässig närvaro, uppmärksamhet, stöd eller intellektuell stimulans. Graden av släktskap spelar en påfallande liten roll i hur nära och djup relationen blir; flera av de mest uppskattade tanterna är helt fristående från berättarnas släkt. Det viktiga anses vara att de har varit oumbärliga för intervjupersonerna genom sina varierande praktiker av "mostrande" – ett tema som förtjänar att undersökas vidare.

REFERENSER

- Bourdieu, Pierre, 1990. *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity Press.
- Ellingson, Laura L. & Sotirin, Patricia J., 2010. *Aunting: Cultural Practices that Sustain Family and Community Life*. Waco, Texas: Baylor University Press.
- Milardo, Robert M., 2010. *The Forgotten Kin: Aunts and Uncles*. Cambridge University Press.
- Miller, Robert L., 2000. *Researching Life Stories and Family Histories*. London: Sage.

Riessman, Catherine Kohler, 2008. *Narrative Methods for the Human Sciences*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore: Sage publications.

Wolanik Boström, Katarzyna, 2005. *Berättade liv, berättat Polen: En etnologisk studie av hur högutbildade polacker gestaltar identitet och samhälle*. Umeå: Umeå universitet.

SUMMARY

*Aunts and Other Ladies of Vital Importance in Life
(Mostrar, fastrar och andra livsviktiga tanter)*

While our close family relationships, e.g. with the parents or siblings, are surrounded by strong cul-

tural norms and requirements, the relations with aunts and other women of "chosen kin" seldom meet strong expectations (Ellingson & Sotirin 2010). The article draws on interviews with two middle-aged Swedish teachers, who reflect on the profound importance of "aunts" in their lives. They tell about how the aunts provided them with extraordinary moments of loving presence and indulgence, practical and existential help, friendship and support in big and small issues – versatile resources vital for their identity and quality of life.

Keywords: aunts, elderly women, extended family, chosen kin, narrative.

Katarzyna Wolanik Boström, PhD, Senior Lecturer, Ethnology, Department of Culture and Media Studies, Umeå University, Umeå, Sweden.